

## 1.- CLIMATOLOGIA HISTÒRICA: EPISODIS METEOROLÒGICS

En els darrers 1000 anys el clima ha tingut variacions que han provocat fams, inundacions, emigracions massives etc. S'han succeït períodes càlids i humits, períodes més suaus i períodes freds i secs. Exemple de període càlid i humit, tenim l'anomenat òptim medieval que va propiciar que al Vallès, el nombre de masos proliferessin i de quina manera! Les terres del Vallès varen suportar un nombre tres vegades més gran de masos que els que hi ha hagut en època moderna i fins als nostres dies. El segle XIII fou el de la màxima expansió dels masos, diríem "el segle d'or dels masos". A Santa Perpètua de Mogoda i Santiga es comptabilitzen prop de 80 masos en aquest període de plenitud, mentre que a principis del segle XV la proporció s'havia reduït a 38 masos, i a finals del XVI a 31, és a dir menys de la meitat en 300 anys.

A la primera meitat del segle XIV comença el procés de refredament que comportarà un clima més sec. Els primers efectes foren els mals anys de collites i fam, "lo mal any primer". És el refredament que porta a la miniglaciació coneguda com LIA "*Little Ice Age*" i que durarà fins a mitjans del segle XIX. Dins d'aquest període de cinc segles es produeixen una sèrie de pulsacions d'una durada de 20 a 50 anys amb fenòmens meteorològics extrems. Hi ha intervals més freds, o més secs, o més humits.

L'any 1617 fou el del diluvi, l'any 1619 fou el de la sequera. La conseqüència en la mentalitat dels pobles del Vallès fou que això "*era obra del maligne*" i els seus enviats i posseïts bruixes i bruixots. I així, entre els anys 1619 i 1621 hi hagué una persecució i caça de bruixes d'enormes proporcions. Eren per als inquisidors i la població rural, els i les culpables dels mals temps, les males collites, les epidèmies, i els diluvis. L'any 1631 hi hagué carestia i molta fam, el 1635 començà la guerra contra França. L'any 1640 després de la revolta iniciada el famós dia de Corpus anomenat *Corpus de Sang*, comença la guerra dels Segadors. I l'any 1652 una forta epidèmia de pesta s'escampa per tot Catalunya, afectant especialment els més pobres i desnodrits, són els morts "*de contagi*" que figuren als llibres d'òbits de moltes parròquies del Vallès.

Sens acabar el segle XVII es parla d'una altra pulsació de molta intensitat que és coneguda com el "mínim de Maunder" que es donà entre 1675 i 1715. També tenim referències de contemporanis com el baró de Maldà que escriu al seu Calais de Sastre: "(28/12/1788) *Ha amanescut lo dia summament fred i serè, com ahir, havent glaçat en tanta manera que s'ha glaçat l'aigua del safareig de les oques, del claustro de la catedral, i demás safareigs i sortidors dels jardins de les cases, dintre i fora de Barcelona, i demás aigües detingudes; que molts anys havia que no s'havien experimentat tals glaços de dit de gruixa i més, havent-se per consegüent moguts freds excessius*".

El final de la LIA a mitjans segle XIX la il·lustra un pagès de Matadepera casat amb una noia de Santiga, en Francesc Gorina Riera. Al seu dietari particular escriu sobre el temps que ha fet tant a Matadepera com a la plana del Vallès, fent menció específica a Santa Perpètua: "*El dos de octubre (any 1883) cayó un fuerte padrisco, causando mucho daño en las viñas no vermadadas, y aún en las verduras tardas. Ataca Matadepera, San Julian de Altura, Junqueras, Sabadell, Barbará, Santa Perpetua, Ripollet, Mollet y otros*".

Una recopilació (no sistemàtica) sobre notícies de situacions meteorològiques documentades dins d'aquesta miniglaciació entre els segles XVII i XIX (a vegades coincideixen amb les pulsacions ja documentades per la historiografia del clima) donaria la cronologia següent:

ANY REFERENCIAT	FENÒMEN METEOROLÒGIC	APECTA EL VALLÈS i STA. PERPÈTUA	APECTA ALTRES LLOCS DE CATALUNYA	OBSERVACIONS
1617	Pluges torrencials	X	X	“Lo any del Diluvi”
1619	Sequera	X	X	Caça de bruixes
1631	Sequera	X	X	Fam i carestia
1678	Pluges torrencials	?	X	Inundacions a Girona i Tortosa
1680	Sequera	X	X	Es demana nou establiment d'aigües a Mogoda
1701	Pluges torrencials	X	X	Aterrament dels horts
1703	Pluges torrencials	X	X	Aterrament dels horts
1706	Pluges torrencials	X	X	Aterrament dels horts
1711	Pluges torrencials	X	X	Aterrament dels horts
1719	Sequera	X	?	
1749	Sequera	X	?	Demanda de nous establiments d'aigües
1752	Sequera	X	?	No es pot moldre al molí de Mogoda
1765	Fred	?	X	Nevades de 25 cm a Barcelona
1766	Fred	X	X	“feu tan grandíssim fret, que los vells no avian vist igual.”
1776	Sequera		X	Rogatives a Barcelona
1777	Pluges torrencials	X	?	Canvi de curs de la riera de Caldes
1780	Sequera	?	X	Rogatives a Barcelona
1781	Sequera	X	?	Rogatives a Santiga
1783	Sequera	?	X	
1784	Pluges i fred	?	X	Rogatives perquè faci sol
1788	Fred	X	X	Es glaça l'aigua als claustres de la catedral de Barcelona
1789	Fred i neu	X	X	Nevada a Barcelona de 25 cm
1817	Sequera	X	X	S'asseca la mina de la Ferrussa
1853-1857	Combinació de fred, sequera, calor pluges torrencials.	X	X	Afectació molt greu de la cendrosa a les vinyes
1874	Pluges torrencials	X	X	L'aiguat de Santa Tecla
1883	Pedregada	X	?	Afecta a Matadepera, Sabadell, Terrassa, Barberà, Ripollet, Santa Perpètua de Mogoda, Mollet.

Un bon indicador de tot plegat en el cas de Santa Perpètua és la riera de Caldes, el curs d'aigua més important que travessa el terme. El fet que Santa Perpètua estigui situat al final de la conca d'aquesta riera, fa que totes les incidències aigües amunt, es reflecteixin en major o menor intensitat quan la riera travessa el terme. Tot i que això amb ulls d'ara no hauria de ser notícia ni estranyar, no ha estat sempre així, hi hagué un temps històric en què la riera era mansa. El canvi va ser força sobtat per als perpetuencs. En 30 anys (1675-1705) les rierades destructives comencen a fer acte de presència

i es converteixen en el malson de les infraestructures dels molins i de les hortes. La virulència d'aquestes riuades cada vegada és més gran i per això cada vegada deixen més rastre en la documentació. Les pulsacions climàtiques de la LIA estan al darrere d'aquest canvi, però la gravetat creixent de les riuades també tindrà a veure sobretot a la segona meitat del segle XVIII i XIX amb l'increment de la superfície cultivada i les desforestacions per plantar vinya a tota la conca de la riera de Caldes.

ANY DE LA INUNDACIÓ	DANYS DOCUMENTATS
1617	Probablement afecta el sistema de resclosa i rec de Mogoda i del molí de Santa Perpètua
1678	Riuada que afecta el sistema de captació d'aigües del molí de Mogoda
1703	Al rec del molí de Mogoda, al camí ral de Granollers, als horts de la banda esquerra i al gorg de Mogoda
1706	Al mes d'octubre riuades que fan malbé el rec moliner de Mogoda.
1711	Va inundar quasi totes les terres per on passava el rec del molí de Mogoda. Per això amb consentiment dels propietaris, el prior de Montalegre manà canviar el curs del rec del molí.
1776	Inundació dels horts que queden coberts de sorra i pedres
1777	Gran riuada que canvia el curs de la riera amenaçant la banda dreta
1784	Plugues al gener i setembre que provoquen riuades

## 2.- EL PROCÉS DE VENDA DE LA PROPIETAT ÚTIL DELS MASOS (S.XVII-XVIII)

Els canvis en la propietat de la terra i la forma d'explotació en funció d'aquesta propietat condicionen la comunitat rural que hi viu. En aquest sentit la història de la propietat en els segles XVII i XVIII pel que fa al terme històric de Santa Perpètua aporta una conclusió lapidària, "un poble sense terra". Hi ha una creixent pèrdua de drets sobre la terra per part dels habitants locals, en favor de forasters. S'arriba a un punt sense retorn al segle XX, en el qual el destí de l'espai agrícola, urbà o industrial és decidit lluny o a prop de Santa Perpètua, però no a Santa Perpètua. Els perpetuencs poca cosa podran dir i decidir sobre el rodal de les seves cases, estava en mans foranes.

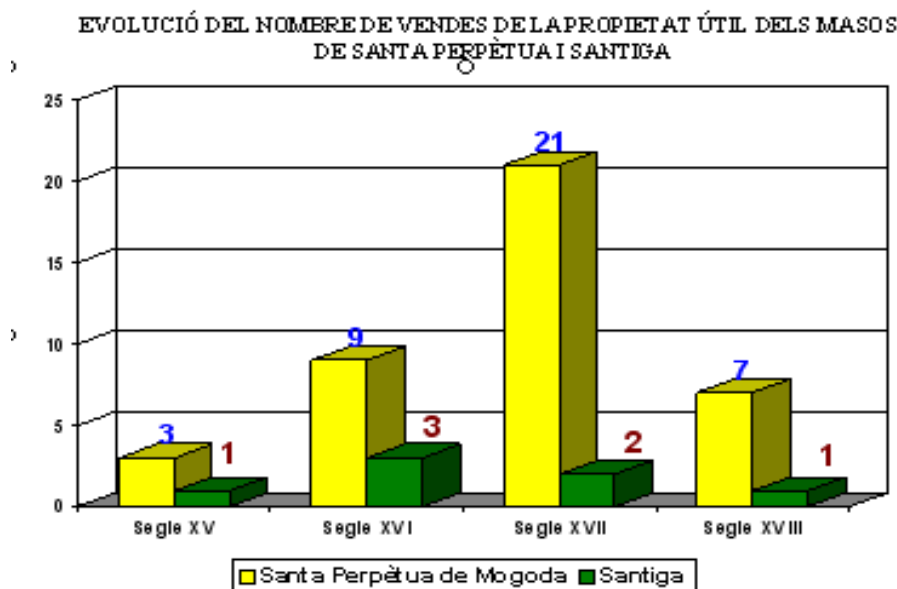
La fragilitat estructural de propietat útil ha comportat històricament a Santa Perpètua que en moments de depressió econòmica agrícola, les conseqüències fossin molt més evidents, per exemple, el cas de la revolta del 1713 pels allotjaments de tropes i l'exempció de la finca de Mogoda. Els pagesos de mas propietaris útils han d'acollir tropes a casa seva, als masos ja venuts i en mans de patriciat barceloní, no en volen saber res, els masovers, a les seves costes, han de mantenir també els tropes, les cases de la sagrera, ídem de ídem. Els privilegiats en aquest cas els monjos cartoixans són

els únics que defensen el seu privilegi, justament la finca més important de Santa Perpètua i la més rica.

El dia 21 d'agost de l'any 1434 Joan de Nea, monjo cartoixà i representant del monestir de Santa Maria de Montalegre comprava al canonge Pere Pujades, com a procurador de la Pia Almoina de la Seu de Barcelona, la senyoria i les terres del castell de Cabanyes i Mogoda. I tres dies més tard es feia la presa de possessió formal i física a Mogoda amb l'assistència dels caps de casa de Santa Perpètua i dels caps de casa dels masos de Mogoda que n'eren homes propis i afocats. Aquesta compra pot utilitzar-se com a punt convencional d'inici d'una nova fase pel que fa a la propietat útil de la terra a Santa Perpètua, caracteritzada per vendes que tindrà com a resultat la pèrdua de molta part de la propietat útil de les famílies pageses de mas. En percentatge, a finals del segle XIX només quedava en mans de pagesos de mas, el 24% de les propietats del terme. A Santiga quedava en mans de pagesos el 36% dels masos.

El canvi climàtic, les males collites, la fam, a la desnutrició i les epidèmies, tot plegat estan darrera de la crisi baix medieval i davallada de masos. Dels potser 70 masos que hi havia al segle XIII, a Santa Perpètua, a finals del segle XV s'havien reduït quasi a la meitat. La vida als masos és fràgil, i unes males collites, una mort prematura dels braços joves de l'hereu, una mort "ab intestato", una previsió de dots per sobre de les possibilitats de la casa, un hereu escampa, o el nou fenomen del segle XVII i XVIII, l'allotjament forçós de tropes, podien portar a la família a la ruïna; l'endeutament crònic i finalment l'execució forçosa dels deutes a través de l'encant públic, i l'expulsió del lloc d'habitació i mitjà de subsistència secular, el mas. Santa Perpètua de Mogoda, és un d'aquests casos on e el decurs de poc més de 300 anys (S.XVI, XVII i XVIII) 17 de les 25 famílies que habitaven els masos del terme, hauran d'abandonar forçosament les terres i cases on havien viscut des d'època medieval.

Hi ha alguns casos dramàtics com el de la família Bruguera (el mas Bruguera, després dit mas Granollacs i actualment conegut com la Granja Soldevila), expulsada de les seves terres per ordre judicial, han d'anar a viure de llogaters a la sagrera de Santa Perpètua, perquè no els queda res més que un camp prop de Mogoda que no s'ha pogut "encantar" per problemes administratius (no gaire diferent del que passa avui dia amb els desnonaments hipotecaris).



Hi ha un gran percentatge de les vendes forçoses en encant públic per endeutament crònic que se situen al segle XVII, un segle complicat tant a nivell climàtic com polític i social que a la plana del Vallès va portar la crisi econòmica a moltes famílies pageses de mas.

**TAULA DE LES VENDES DE LA PROPIETAT ÚTIL DE MASOS DE SANTA PERPÈTUA (1562-1773)**

MAS QUE ES VEN	ANY DE LA VENDA	MOTIU DE LA VENDA	COMPRADOR	ACTIVITAT
Mas Coll <i>(can Xiol)</i>	1565	Deutes	Francesc de Castellet	Donzell de Barcelona
Mas Camp <i>(can Vinyals)</i>	1577	Deutes	Pere Climent	Flassader de Barcelona
Mas Coll <i>(can Xiol)</i>	1580	Deutes (encant públic)?	Montserrat Dot	Notari de Barcelona
Can Murtra	1601	Deutes (encant públic)?	Mossèn Capdevila	Beneficiat de Sant Sever de Barcelona
Mas Pedrosa de Reixac <i>(La Piella)</i>	v.1600	Deutes	Mossèn Piella	Notari de Barcelona
Mas Bruguera <i>(Granja Soldevila)</i>	1628	Deutes (encant públic)	Miquel de Granollacs	Donzell de Barcelona
Mas Ballestar <i>(can Sabau)</i>	v. 1630	Deutes (encant públic)	Joan Pau Llopis	Doctor en Medicina a Barcelona
Mas Colomer de Mogoda	1641	Deutes (encant públic)	La Cartoixa de Montalegre	Religiosos
Mas Torrents de Rovira i mas Morral <i>(Torre del Rector)</i>	1645	Deutes (encant públic)	Isabel vídua de Jeroni Messeguer	Mercader de Barcelona
Mas Guitard de Mogoda	1645	Deutes	La Cartoixa de Montalegre	Religiosos
Mas Llobet <i>(can Taió)</i>	1646	Deutes	Pere Joan Rossell	Regent de la Reial Audiència
Mas Coll <i>(can Xiol)</i>	1648	Deutes	Josep Xiol	Pagès de Montcada
Mas Ballestar <i>(can Sabau)</i>	1655	Deutes (encant públic)	Maria Feliu de la Peña	Vídua de Francesc Busquets, adroguer de Barcelona
Mas Prat <i>(can Bernat)</i>	1662	Deutes	Francesc Vidal Roca	Fiscal de la Reial Audiència
Mas Llobet <i>(can Taió)</i>	1665	Deutes	Antoni Pau Duran	Adroguer de Barcelona
Torre del Rector	1666	Obtenció de renda	Pere Tagell	Apotecari de Barcelona
Mas Bell·lloc <i>(can Miro)</i>	1667	Deutes (insolotumdació)	Antoni Pau Duran	Adroguer de Barcelona

MAS QUE ES VEN	ANY DE LA VENDA	MOTIU DE LA VENDA	COMPRADOR	ACTIVITAT
Torre Climenta ( <i>can Vinyals</i> )	1672	Deutes	Bonaventura Torres	Notari de Barcelona
Mas Prat ( <i>can Bernat</i> )	1675	Liquidació d'herència	Maria Sala, viuda de Pere Pau Vives	Notari de Barcelona
La Ferrussa	v.1680	Plet històric	Sebastià de Portulés	Donzell de Barcelona
Camp de la Bruguera	1681 i 1687	Deutes	La Cartoixa de Montalegre	Religiosos
Mas Coll ( <i>can Xiol</i> )	1693	Deutes	Joan Camprubí	Sastre de Barcelona
Ca n'Anglí	1698	Deutes	Francesc Clarassó	Doctor en Medicina
Can Fontanet	v.1700	Deutes	Caputxins de Barcelona	Religiosos
Can Cabanyes de Reixac	1713	Deutes	Ramon Munts	Seller de Barcelona
Mas Granollacs ( <i>Granja Soldevila</i> )	1717	Deutes	Josep de Bru i de Mora	Donzell de Barcelona
Mas Prat ( <i>can Bernat</i> )	1727	Deutes	Josep Güell Soler	Prevere beneficiat de Barcelona
Mas Ballestar	1745	Liquidació d'herència	Convent de Mercedaris	Religiosos
Can Cabanyes de Reixac	1763	Deutes	Antoni Pla i Mitjà	Doctor en Medicina de Barcelona
Torre del Rector	1773	Encant públic	Manuel d'Amat i de Junyent	Virrei del Perú
Mas Teixidors ( <i>can Bernades</i> )	1780	Deutes d'herències	Maria Elena de Marí i de Dusai.	Noble de Barcelona

**TAULA DE LES VENDES DE LA PROPIETAT ÚTIL DE MASOS DE SANTIGA (1381-1717)**

MAS QUE ES VEN	ANY DE LA VENDA	MOTIU DE LA VENDA	COMPRADOR	ACTIVITAT
Can Bruguera de Santiga	1598	Deutes	Miquel de Salvà	Senyor del castell de Santiga
Can Ferran de Santiga	1623	Deutes	Miquel de Salvà	Senyor del castell de Santiga
Mas Ferriol de Santiga ( <i>cal Rectoret</i> )	1624	Deutes	Miquel de Salvà	Senyor del castell de Santiga
Can Barnola de Santiga ( <i>mas Puiggalí</i> )	1717	Deutes	Antoni Güell i Llobet	Pagès de Santiga
Castell de Santiga	1729	Deutes per dot	Marquès de Rupit	marquès

Els venedors de les propietats útils ja els coneixem, són els pagesos de mas, els habitants diríem autòctons del terme històric de Santa Perpètua. El que crida l'atenció però, és l'univers dels compradors. Majoritàriament gent d'ofici que ha fet diners a Barcelona i inverteix en finques rústiques

properes al pla de Barcelona, i sobretot els notaris, que sembla que en els temps de crisi tenen més feina i per tant més diners i més oportunitats per adquirir a bon preu finques arruïnades.

La crisi dels grans masos de la plana del Vallès tenen en molts casos com a rerefons la dificultat d'adaptar-se a les canviants condicions meteorològiques. L'endeutament per males collites, els dots d'un estatus social que ja no poden mantenir amb el treball de les terres, les guerres, els allotjaments de tropes com a nou flagell afegit, són factors importants que expliquen la venda massiva de masos, abans rics pels monocultius de cereal, i ara pobres per les males collites.

La guerra de Successió no fou un parèntesi en l'evolució de la propietat útil dels masos de Santa Perpètua, tampoc fou determinant, va ser un factor més que ajudà un procés de canvi que havia ja començat al segle XVII. Hi la venda de masos dins del període de la Guerra de Successió i després d'aquesta. Uns s'han de relacionar amb l'endeutament dels pagesos i l'altre amb les confiscacions dels bens dels austriacistes.

### **Personatges i propietaris a Santa Perpètua i Santiga**

En referir la fase de canvi i evolució en la propietat de Santa Perpètua i Santiga, ja s'ha esmentat que entre els compradors o entre llurs descendències hi ha personatges rellevants. Destaquem els més coneguts:

- **Pedro Abarca de Bolea –Ximenes de Urrea i Pons de Mendoza, Xè comte d'Aranda** (+1798), V marquès de Vilanant, IV marquès de Rupit, VI vescomte de Joc, i senyor entre d'altres del castell de Santiga. Militar, i polític realista, fou ambaixador, capità general de València, president del Consell de Castella, i primer secretari d'Estat. Tingué un paper destacat en el món de la il·lustració espanyola de la segona meitat del segle XVIII.
- **Josep Francesc de Duran i de Puig** (+1794). El seu besavi Anton Joan Duran, adroguer de Barcelona, havia comprat els masos Llobet i Bell·lloc de Santa Perpètua; era l'iniciador d'una extensa família coneguda a la historiografia catalana com els Duran, comerciants de Barcelona, ciutadans honrats i cavallers, amb membres notaris, religiosos com el prior de Santa Maria de Lladó, oficials reials, militars o alcaldes de Barcelona com Enric de Duran i de Duran (1879-1881) i senyors de baronia. Però si s'ha de destacar algun dels membres relacionats amb Santa Perpètua aquest és Josep Francesc Duran i de Puig, director de la Companyia de Comerç de Barcelona, agutzil major del Sant Ofici de la Inquisició a Barcelona i casat amb la seva cosina tercera Maria Josepa de Duran i de Brassó, senyora de Fonoleres, Corbella i la quadra de Llor. A banda del seu paper a la Barcelona de la segona meitat del segle XVIII, aplicà les més modernes tecnologies a les seves propietats, construí les mines de rec anomenades mina Nova (l'actual mina de can Taió) i la mina Vella (la mina del mas Costa), adquirí les terres de l'actual camp de la Perera, la Creueta, etc. Utilitzà ja els serveis d'agrimensors per fer els aixecaments topogràfics de les finques.
- **Francesc de Dusai i de Marí, 1r marquès de Monistrol d'Anoia**. Una altra nissaga important fou la dels Vilana, marquesos de Vilanant, i per venda als seus parents els Marí, entroncats amb els Dusai i els marquesos de Monistrol d'Anoia. Francesc de Dusai i de Marí fou 1r marquès de Monistrol d'Anoia i baró de Bestraca, qui hereta la propietat del mas Teixidor (can Bernades). Vinculat a la minoria il·lustrada de finals del set-cents de Barcelona, era químic, regidor de Barcelona, membre en diversos càrrecs de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona i autor de diverses memòries sobre temes de metal·lúrgia.

- **Manuel d'Amat i de Junyent “el virrei Amat”**(+1782): polític, militar, fill del marquès de Castellbell, féu carrera política i militar al servei dels Borbons, essent des de 1761 al 1776 virrei del Perú. De retorn a Barcelona fou també cavaller de l'hàbit de Sant Joan de Jerusalem i coronel dels reials exèrcits de sa Majestat a la ciutat de Barcelona. Comprà l'any 1773 la torre del Rector que des de la mort del canonge Tagell al 1767 havia estat objecte de plets.
- **Francesc Tagell i Pi** (+1767), eclesiàstic, canonge de la catedral de la Seu d'Urgell i de la de Barcelona, fou secretari del cardenal Colonna a Roma en el papat de Climent XII i el de Benet XIV. Cultiva la poesia festiva i satírica. Fou el darrer de la família Tagell, propietari de la torre del Rector de Santa Perpètua de Mogoda.
- **Salvador Feliu de la Peña i Farell** (+1734), religiós, fou prior del convent de la Mercè de Barcelona i un declarat austriacista a la guerra de Successió. Heretà a la mort del seu germà Narcís, la propietat de can Sabau, però li fou confiscada com a càstig pel rei Borbó entre 1714 i 1726.
- **Narcís Feliu de la Peña i Farell** (+1712), advocat, publicista i historiador i autor del “Fènix de Catalunya. Considerat el màxim exponent del “projectisme català” que cercava alhora el redreç polític i econòmic del Principat. Heretà de la germana del seu pare la propietat del mas Ballestar (can Sabau).
- **Joaquim de Vives i Ximenes**, ciutadà honrat de Barcelona, propietari del mas Prat (can Bernat) doctor en lleis, nét del notari i mercader de Barcelona Pere Pau Vives, fou advocat, oficial del Braç Militar de Barcelona i austriacista durant la guerra de Successió. Els últims anys de la seva vida féu carrera eclesiàstica, i quan morí era rector de la parròquia de Vallcebre. Amb el pseudònim de Rector dels Banys participà en la primera edició de les poesies de Francesc Vicent Garcia, *el rector de Vallfogona*. A causa de la seva administració, els deutes del patrimoni eren tan grans que el seu fill Josep de Vives i Quinta, donzell, hagué de vendre per insolutudació l'any 1727 el mas Prat de Santa Perpètua de Mogoda.

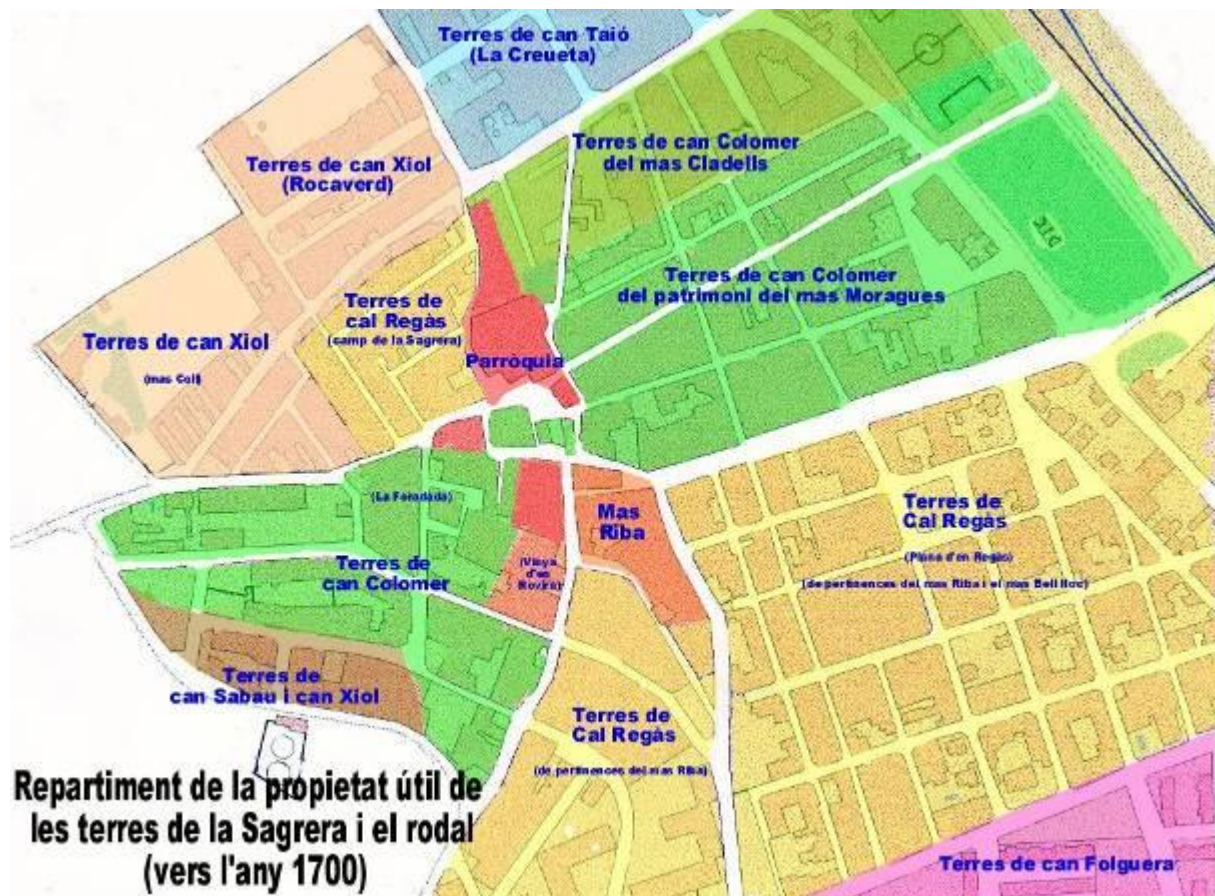
### **3.- DE LES SAGRERES MEDIEVALS ALS ESTABLIMENTS DEL SEGLE XVIII: LA FORMACIÓ DEL POBLE DE SANTA PERPÈTUA DE MOGODA.**

A l'època moderna, en què la societat era en més del 95% població rural, el progrés de molts anava lligat als problemes econòmics d'uns pocs que tenien la propietat més preuada, la terra. Per tal què molts tinguessin accés a la terra i a l'habitatge, uns pocs havien de tenir problemes econòmics o predisposició a vendre, empenyorar o establir terres i cases per obtenir renda i ingressos.

El creixement urbà de Santa Perpètua dels segles XVIII i XIX no es podria explicar si no és en el context de millorar les rendes i ingressos de patrimonis i les dificultats econòmiques en el si d'una societat pagesa diferenciada entre pagesos de mas, “terratinents” i un grup nou producte del fort creixement demogràfic del segle XVIII, els jornalers i bracers. En un període de temps determinat d'aquests segles convergeixen una sèrie de factors: augment demogràfic, necessitat d'habitatge i de terres, necessitat de rendes, i problemes econòmics dels propietaris útils de la terra.



A finals del segle XVI pràcticament la divisió de la propietat útil (no coincident amb l'alodial) de les terres properes a la sagrera es reparteix entre els pagesos dels masos Moragues, Coll, Bellsolà, Riba, i les famílies de la Sagrera, els Colomer, pagesos hostalers, i els Regàs, pagesos i ferrers. Així el mapa de propietaris útils de la sagrera de Santa Perpètua de Mogoda serà el que condicionarà el desenvolupament urbanístic del poble.



Els documents dels segles XVII i XVIII denominen Sagrera (de la parròquia de Santa Perpètua) a un àmbit o espai lleugerament més gran que la sagrera eclesiàstica estricta o el que en podríem dir la sagrera medieval. Segurament el mot sagrera com passa en d'altres pobles del Vallès ultrapassa als límits estrictes de la definició acadèmica. Dels segles XVI i XVII cal destacar dos fets que marcaran la futura configuració del nucli urbà de Santa Perpètua: El primer la desfeta econòmica del mas Riba que va comportar a l'últim quart del segle XVI la venda de molta part de les terres que tenien prop de la parròquia i a la plana a tocar al camí de Mollet. L'altre fet destacable es produeix a mitjan segle XVII amb la unió dels patrimonis de la família Colomer de la sagrera i la família Moragues del mas Moragues i la successió única en la persona de Pere Moragues i Colomer + vers 1681.

Quan arribem a principis del segle XVIII, quelcom es comença a moure a la sagrera de Santa Perpètua, els Colomer Moragues, amb un excedent de cases i terres començaran a fer establiments a tercers aprofitant l'augment demogràfic i l'arribada de nous habitants. Això s'accentua a partir dels anys quaranta del segle quan ja han construït a l'antiga pallissa del mas Moragues, la nova casa, l'actual can Colomer.

A la primera meitat del segle XVIII la motivació de la majoria dels establiments que es van fer a la Sagrera i especialment en el cas de la família Colomer, era probablement per la incapacitat de poder administrar tant patrimoni immobiliari, el qual excedia les necessitats d'exploració de la família. En el cas de la Rectoria potser es feien per l'obtenció de la major renda respecte de l'establiment per a l'agricultura. La prova que això no era per problemes econòmics, es pot cercar en el fet que aquests establiments no varen tenir una continuïtat clara en el temps. Un cop s'ha posat en marxa tot el que es volia fer no es continua.

En el decurs de la primera meitat del segle XVIII la Sagrera s'omple, es refan les cases derruïdes i la casa Gran de Colomer es divideix en cinc habitatges. Comença la construcció d'algunes cases a la banda dreta baixant pel carrer de Santa Maria a la confluència amb el camí dels masos "Duran i Güell (can Taió i can Bernat), el que s'anomenarà carrer dels Empedrats. Bonaventura Bordes i el seu fill Andreu Bordes varen establir part del solar que ells tenien pel rector i que encara era considerat dins de la Sagrera.

A la segona meitat del segle XVIII, on la població de Catalunya continua creixent i els fadristerns i cabalers augmenten a tots els pobles. És el període de formació dels carrers de cases de jornalers, al costat d'un camí ral, a l'extrem de la propietat on les terres són més dolentes per a l'agricultura, són els casos per exemple de la Serra Barona a Sentmenat, la Tarumba a Viladecavalls, La Llagosta de Matadepera, la Creu Alta a Sabadell, etc. La demanda de terres i de solars per fer cases augmenta, també les expectatives de renda d'uns pagesos emfiteutes que se situen a la cúpula de la piràmide social local. A voltes, la diferenciació amb els cabalers i fadristerns el que amaga són problemes de gestió del patrimoni i problemes econòmics per voler viure en un fals nivell de renda més proper als comerciants de les viles i ciutats que al dels pagesos de mas.

La majoria dels establiments que es faran a la segona meitat del segle divuit, tenen un rerefons de problemes econòmics, i una recerca desesperada del sistema millor per obtenir renda invertint el mínim. En aquest context, l'expansió urbanística a partir de la Sagrera s'inicia al camí dels masos Duran i Güell (actual carrer de Joaquim Malats), a continuació dels solars establerts a la primera meitat del segle per la família Bordes. Els establiments fora la Sagrera (per establir un convencionalisme) comencen l'any 1772 a la "vinya d'en Rovira". L'any 1782 comencen els establiments del camp de la Sagrera, propietat de Joan Cortès Regàs i Cirera; l'any 1783 els de la partida Rocavert de can Xiol, i l'any 1790 podríem dir que és el inici dels establiments de la família Colomer Moragues a la Foradada, la plana de Dalt i el carrer de la Sagrera.

Els establiments eren emfiteutics amb una entrada d'un parell de pollastres i cens dinerari anualment pagador el dia de la formalització d'escriptura. El preu del cens anual era com a mínim de 2 lliures i s'incrementava en funció de la grandària del solar. Els establidors amb els seus establiments són els que perfilen l'urbanisme d'aquesta superfície urbanitzables

L'any 1774 Joan Regàs i Cortès, pagès i propietari de la parròquia de Santa Perpètua de Mogoda, establí a Francesc Folguera, fadristern també de la mateixa parròquia, una peça de terra d'una quartera d'extensió amb paret a llevant i ponent que servia d'hort, situada davant la casa de Regàs. A partir d'ací es continuaran fent establiments a cens emfiteutic anual i una entrada estimada en lliures catalanes

El dia 15 d'octubre de 1783 Francesca Camprubí, vídua del comerciant Josep Castellet, i el seu fill Felip Castellet i Camprubí van fer 5 establiments de solars per edificar casa de 100x46 palms.

Els establiments es localitzen a la part meridional de la propietat tocant a les terres de Cortès i Regàs, les terres de l'anomenat "camp de la Sagrera". Els establiments de can Xiol havien de quedar separats de les terres dels Regàs per un carrer a construir nou de 25 pams (5 metres) obert pels establidors. Els adquirentors havien d'edificar en el termini de 5 anys parets i 7 anys per casa. S'havia de murallar l'eixida amb paret de com a mínim 7 pams per la qual cosa els establidors donaren 2 pams més de terreny per fer-la. A més hi havia dret de preferència en la revenda d'aquests solars.. L'entrada dels establiments era un parell de pollastres i de cens anual, 4 lliures, 5 sous i 1 diner pagadors del 15 d'octubre. La urbanització promoguda pels amos de can Xiol a diferència de la promoguda pels Regàs preveia que els solars anessin de carrer a carrer amb casa construïda a la banda nord del solar i barri o eixida al davant, a migdia.

L'any 1811 moria el masover de can Xiol, Josep Vinyals i Marquès, en el testament deixava dues cases fetes a la partida Rocavert (no havia tingut fills): una al nebot "Diego Llobet" i l'altra casa al nebot de Sant Vicenç de Jonqueres, Francesc Domènec, a un altre nebot, Joan Barcons, li deixava una vinya de Felip Castellet, "mon amo". Això implica que Felip Castellet morí poc després de 1811 ja que l'any 1817 la seva germana també soltera Maria Teresa feia testament en el qual deixava tots els seus béns a Josepa Tuixants. Maria Teresa era la darrera dels germans Castellet Camprubí, era pubilla universal de tots ells, ja que havien mort solters i sens fills.

El dia 29/10/1818 Josepa Tuixants per fer front als nombrosos deutes que havien deixat els germans Castellet Camprubí va haver de vendre la propietat de can Xiol, i els drets reials i censos sobre les cases així com les terres a parceria. Era muller d'Antoni Derc, i sens consentiment del seu marit "*per trobarse ausent de est Principat de molt temps a esta part e ignorarse son paradero com y també per tractarse de béns llibres y propis de ella*", vené a Llorenç Miralpeix i Lloberes, comerciant de Barcelona, el mas Xiol de Santa Perpètua pel preu de 14.972 lliures, 11 sous. Llorenç Miralpeix i Lloberes, un ric comerciant establert a Barcelona però oriünd de Sant Llorenç Savall, havia comprat diverses finques al Vallès, entre elles la que es convertí en finca principal, la de can Xiol. La compra que va fer de significà un fre al possible creixement del poble per les terres de can Xiol

L'actual solar de can Xiol és, un dels pocs exemples que ens han arribat als nostres dies on tenim el conjunt del mas i el que eren els camps propers a la casa, els més treballats i adobats i que antigament eren referits com la "quintana o les quintanes". Generalment en masos sens processos urbanístics és difícil delimitar el que s'anomenava "quintanes" perquè en molts casos s'ha perdut la memòria històrica del topònim, i en masies amb processos urbanitzadors totes les terres i en molts casos els propis edificis han estat engolits pel procés constructiu desdibuixant-se completament la realitat anterior. El solar de can Xiol, és un dels pocs exemples d'espai en procés d'urbanització segons la mentalitat, ús i costum de finals del segle XVIII i principis del XIX conservats a la nostra comarca. Gràcies a la compra de l'any 1818 de la finca es va paralitzar el procés urbanitzador, salvant el més preuat en la mentalitat de l'època, la masia i les quintanes. El tancament de l'espai per part dels nous propietaris encara dona més valor dins un entorn urbà al conjunt de quintanes i edificis.

Pel que fa a les terres de la família Colomer-Moragues de la sagrera de Santa Perpètua el procés d'establiments per fer casa comença l'any 1790. Jaume Colomer Cruells hereu dels patrimonis Colomer-Moragues, establí un solar (119x40x43) sota el campanar de la parròquia de Santa Perpètua per edificar casa a Josep Cruselles. Entre el 1790 i 1844 comencen les segregacions de la plana de Dalt, la peça de terra de 12 quarteres d'extensió alou de la rectoria i procedent del patrimoni Colomer situada a migdia del camí de Sabadell. Les segregacions de la resta del patrimoni continuaran fins al segle XX.